

Τα κλειδιά της νίκης (και της ήττας)

Η δυναμική της ψήφου στις εκλογές της 7ης Μαρτίου – τι έδωσε τη νίκη στη ΝΔ

ΤΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΟΣΧΟΝΑ

Η νίκη της ΝΔ επιβεβαίωσε μια τάση που καταγράφεται για περισσότερο από δύο χρόνια στις έρευνες κοινής γνώμης. Εκ των υστέρων, μοιάζει «φυσική» και «αναπότρεπτη». Ωστόσο, στην πολιτική

σπανίως οι τάσεις είναι «μη αντιστρέψιμες». Το ΠαΣοΚ, με την αλλαγή ηγεσίας, επεχείρησε ακριβώς να ανατρέψει αυτή τη «βαριά» τάση. Απέτυχε, και γιατί η ανατροπή ήταν έτσι και αλλιώς δύσκο-

λη και γιατί η τακτική του ήταν κατώτερη των περιστάσεων. Τα ευρήματα του exit poll της Κάπα Research καθιστούν δυνατή την καλύτερη διεκρίνιση της πολιτικής δυναμικής της ψήφου.

1 Ψήφος διασφάλισης της νίκης ή δεξιά στροφή;

Ενα σημαντικό τμήμα της κοινωνίας εψήφισε με τρόπο που θα διασφάλιζε τη νίκη της ΝΔ ή, γεγονός που είναι εν μέρει ισοδύναμο, με τρόπο που θα απέκλειε την παραμονή του ΠαΣοΚ στην εξουσία. Είναι ενδεικτικό ότι ένα αξιοσημείωτο ποσοστό ψηφοφόρων της Αριστεράς επέλεξε την 7η Μαρτίου να ψηφίσει τη ΝΔ (αθροιστικά: 1,2% του συνολικού εκλογικού σώματος). Το ποσοστό αυτό δεν προσδιόρισε αριθμητικά το εκλογικό αποτέλεσμα, είναι όμως αποκαλυπτικό της πολιτικής δυναμικής της ψήφου. Επίσης, η απευθείας μεγάλη μετακίνηση ενός τμήματος εκλογέων του ΠαΣοΚ προς τη ΝΔ (και όχι η διασπορά της ψήφου προς τα αριστερά κόμματα) είχε το ίδιο νόημα. Η δυναμική της κάλπης φαίνεται να καταγράφει μια ψήφο που αποσκοπούσε στη διασφάλιση της νίκης της ΝΔ (μετά και την τραυματική εμπειρία του 2000) παρά μια «δεξιά στροφή» (που υπονοεί μια πιο ρηθικέλευθη και μακράς πνοής επιλογή).

Είναι χαρακτηριστικό ότι η ψυχή των ψηφοφόρων των κομμάτων της Αριστεράς ήταν διχασμένη και μοιρασμένη σχεδόν ισομερώς ανάμεσα στην επιθυμία νίκης του ΠαΣοΚ και στην επιθυμία νίκης της ΝΔ. Στο ερώτημα «Ανεξαρτήτως του τι ψηφίσατε, κατά βάθος ποιος επιθυμείτε να κερδίσει τις εκλογές;», 33,8% των ψηφοφόρων του ΚΚΕ, 42,4% των ψηφοφόρων του ΣΥΝ και 45,2% εκείνων του ΔΗΚΚΙ απαντούν «ο Κ. Καραμανλής» (έναντι αντιστοίχως 43,2%, 49,4% και 45,2% που προκρίνουν τον Γ. Παπανδρέου). Επίσης, 15,1% των ψηφοφόρων του ΠαΣοΚ προτιμά μια νίκη του Κ. Καραμανλή.

Τα ποσοστά αυτά είναι εκπληκτικά μεγάλα για μια κοινωνία που ιστορικά χαρακτηρίζεται από ισχυρό αντιδεξιό σύνδρομο και δείχνουν ότι η στρατηγική μετριοπάθειας της ηγεσίας της ΝΔ (ο Κ. Καραμανλής είναι ο πιο μετριοπαθής ηγέτης που είχε η συντηρητική παράταξη στη χώρα μας) απέδωσε τους καρπούς της. Δείχνουν, επίσης, ότι η «επιθυμία νίκης» της ΝΔ μάλλον δεν ταυτίζεται με μια δεξιά πολιτική στροφή του εκλογικού σώματος (θα ήταν ανορθολογικό να θεωρήσουμε ότι οι αριστεροί εκλογές καίδευουν τον πειρασμό μιας μακροπρόθεσμης μετατόπισης προς τη ΝΔ).

Αντιθέτως, το ποσοστό του ΛΑΟΣ συνιστά εκδήλωση «συντηρητικοποίησης» της ελληνικής κοινωνίας και είναι μια κληρονομιά που θα βαρύνει τις μελλοντικές πολιτικές εξελίξεις.

Σε συνθήκες εξασθένησης της ισχύος της ιστορικής διαιρετικής τομής Δεξιάς/Αντιδεξιάς και αποδυνάμωσης των αντιδεξιών αντανακλαστικών, το σύνδρομο «απαλλαγής» (κάτι σαν αντι-ΠαΣοΚ ή αντικαθεστωτικό σύνδρο-

“ Η άποψη που θεωρεί ότι το αποτέλεσμα ήταν «μοιραίο» υπονοεί ότι το ΠαΣοΚ βάδιζε προς την ήττα, ό,τι και αν θα έκανε σε αυτό το δίμηνο διάστημα. Υποτιμώνται έτσι αφενός η διεθνής εμπειρία, που είναι πλήρης ανατροπών «μη αντιστρέψιμων» καταστάσεων, αφετέρου οι εμφανείς πολιτικές αδυναμίες της συμπεριφοράς του ΠαΣοΚ κατά την προεκλογική περίοδο ”

μο) που είχε διαμορφωθεί στη χώρα, όπως και η συγκροτημένη, σοβαρή (αν και χωρίς εξάρσεις) και στραμμένη στον μεσαίο χώρο πολιτική του Κ. Καραμανλή, εξηγούν την επιλογή των εκλογέων.

2 Η ήττα ήταν μοιραία;

Με δεδομένες τις τάσεις απόρριψης του ΠαΣοΚ από την κοινή γνώμη, το ΠαΣοΚ θα μπορούσε να κερδίσει τις εκλογές (ή τουλάχιστον να τις μετατρέψει σε πραγματικά οριακή αναμέτρηση), αν συνέτρεχαν δύο προϋποθέσεις: α. Η ηγεσία Παπανδρέου να αποδεικνυόταν πολύ καλύτερη (όχι απλώς «καλύτερη») από την ηγεσία Καραμανλή, β. Το ΠαΣοΚ να είχε «έλεγχο βάθους» στην ατζέντα του δημόσιου διαλόγου κατά τις τελευταίες 20 ημέρες, υποχρεώνοντας τη ΝΔ και το σύνολο της κοινωνίας να συζητεί τα «δικά του» θέματα και προτάσεις πολιτικής. Καμία από τις δύο προϋποθέσεις δεν πληρώθηκε.

Από αυτή τη γωνία θέασης, τρία σημαντικά ευρήματα επιτρέπουν μια καλύτερη ερμηνεία του εκλογικού αποτελέσματος. Το πρώτο, και πιο κρίσιμο, είναι ίσως καταλυτικό. Η πλειοψηφία του εκλογικού σώματος (50,6%) εκτιμούσε ότι ο Γ. Παπανδρέου «δεν έχει ξεκαθαρίσει στο μυαλό του

τι θέλει να κάνει ως πρωθυπουργός», έναντι μόνο 39,9% που είχε την ίδια γνώμη για τον Κ. Καραμανλή. Ταυτόχρονα το πρόγραμμα της ΝΔ αποτιμάται περισσότερο θετικά απ' ό,τι το πρόγραμμα του ΠαΣοΚ (61,5% έναντι 55%), όπως και η προεκλογική εκστρατεία της ΝΔ (63,3%) έναντι εκείνης του ΠαΣοΚ (57,6%).

Η άποψη που υποστηρίζει την υπόθεση της «προδιαγεγραμμένης» ήττας έχει ισχυρά επιχειρήματα υπέρ αυτής. Ωστόσο, παραβλέπει ότι οι εκλογές αυτές ήταν εκλογές «εκστρατείας», έστω και μόνο για ένα κόμμα, το ΠαΣοΚ. Το ΠαΣοΚ εκκαλείτο να ανατρέψει σε διάστημα δύο μηνών τις αρνητικές προς αυτό (και σε βάθος χρόνου) τάσεις της κοινής γνώμης. Η άποψη που θεωρεί ότι το αποτέλεσμα ήταν «μοιραίο» υπονοεί ότι το ΠαΣοΚ βάδιζε προς την ήττα, ό,τι και αν θα έκανε σε αυτό το δίμηνο διάστημα. Υποτιμώνται έτσι, αφενός η διεθνής εμπειρία, που είναι πλήρης ανατροπών «μη αντιστρέψιμων» καταστάσεων, αφετέρου οι εμφανείς πολιτικές αδυναμίες της συμπεριφοράς του ΠαΣοΚ κατά την προεκλογική περίοδο.

Πράγματι, χωρίς σαφές πολιτικό στίγμα και σχέδιο για την επόμενη τετραετία («δεν έχει ξε-

καθαρίσει στο μυαλό του τι θέλει να κάνει ως πρωθυπουργός»), με πρόγραμμα αβέβαιο, με εκστρατεία λιγότερο πειστική από εκείνη της ΝΔ, με μια μεγάλη «κοιλιά» της προεκλογικής εκστρατείας αμέσως μετά το Συνέδριο, με αυτουπονόμηση του leadership του Γ. Παπανδρέου μετά το – και λόγω του – ντιμπέιτ, το αποτέλεσμα των εκλογών δύσκολα θα μπορούσε να είναι καλύτερο για το ΠαΣοΚ. Κανένα κυβερνητικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα (που είχε υποστεί τη φθορά της παραμονής στην εξουσία) δεν κέρδισε τα τελευταία τρία χρόνια στην Ευρώπη χωρίς έλεγχο βάθους της προεκλογικής ατζέντας και χωρίς σαφές στίγμα για τους στόχους της επόμενης κυβερνητικής θητείας (και μάλιστα στη βάση «αριστερών» θεμάτων). Η πολιτική στροφή της 7ης Μαρτίου εδνεγείται και από τη μακρόχρονη δυσάρεσκεια μιας ευρύτατης μερίδας του εκλογικού σώματος και από τις αδυναμίες πολιτικής (όχι επικοινωνίας) του επιτελείου του ΠαΣοΚ.

3 Οι αναποφάσιστοι ψήφισαν όπως το υπόλοιπο εκλογικό σώμα;

Η ελληνική και διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι αναποφάσιστοι, που συνήθως προέρχονται από το κυ-

βερνών κόμμα, επανέρχονται στο μεγαλύτερο τμήμα τους στο κόμμα προέλευσής τους (με εξαίρεση τις περιπτώσεις εκλογικής «κατάρρευσης» του κυβερνώντος κόμματος, οπότε ακολουθούν το εκλογικό κύμα). Τα δεδομένα του exit poll της Κάπα Research δεν επιτρέπουν διαγνωστικό διαταγμό: οι «αναποφάσιστοι» δεν ψήφισαν όπως συνήθως ψηφίζουν (υπέρ του κόμματος προέλευσης), ούτε όμως ψήφισαν όπως οι «αποφασισμένοι», θέση που υποστηρίζεται συχνά από ορισμένες βιαστικές αναλύσεις. Οσοι αποφάσισαν την τελευταία εβδομάδα ψήφισαν σε ποσοστό 41,9% το ΠαΣοΚ και σε ποσοστό 40,7% τη ΝΔ, ενώ όσοι αποφάσισαν την ίδια την ημέρα της εκλογικής αναμέτρησης υποστήριξαν το ΠαΣοΚ σε ποσοστό 40,6% και τη ΝΔ σε ποσοστό 40%. Τα ανωτέρω ευρήματα επιβεβαιώνονται και από το exit poll της V-PRC (που δείχνει μια μεγαλύτερη υπέρ του ΠαΣοΚ διαφορά). Το πρόβλημα των αναποφάσιστων είναι σε κάθε περίπτωση δυσεπίλυτο και η προσέγγισή του απαιτεί περισσότερο σύνθετες αναλύσεις. Ωστόσο, η νίκη της ΝΔ οφείλεται στη μεγάλη απόσταση που τη χώριζε από το ΠαΣοΚ (και διαμορφώθηκε κατά τις τελευταίες δύο εβδομάδες) στο τμήμα των εκλογέων που είχε ήδη αποφασίσει, και όχι στη συμπεριφορά των «αναποφάσιστων». Αυτοί οι τελευταίοι ενίσχυσαν – έστω και λίγο – το ΠαΣοΚ και, εναργώς περισσότερο, τα μικρότερα κόμματα (κυρίως το ΔΗΚΚΙ, τον ΣΥΝ και το ΚΚΕ).

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ, η ηγεσία Παπανδρέου δεν κατάφερε να διατυπώσει τα δύο ή τρία μεγάλα θέματα (big issues) της επόμενης τετραετίας, θέματα που θα της επέτρεπαν να κυριαρχήσει στον προεκλογικό διάλογο, να επιβάλει τη σφραγίδα της σε αυτόν και να εξουδετερώσει τα πλεονεκτήματα της ΝΔ. Ο Γ. Παπανδρέου διατύπωσε καινοτόμες ιδέες, τις οποίες δεν ενέταξε σε μια προοπτική συνόλου και σε ένα σχέδιο τετραετίας. Δεν άνοιξε έναν νέο πολιτικό κύκλο, όπως υποσχέθηκε, και κανένας ηγέτης στη μεταπολιτευτική Ελλάδα δεν έγινε πρωθυπουργός αν δεν εκπροσωπούσε ένα συμπαγές πολιτικό μήνυμα και μια πολιτική ατζέντα με ισχυρές αιχμές και καθαρό «κεντράρισμα». Ο Κ. Καραμανλής είχε υπέρ του ένα πειστικό μεγάλο θέμα, την αλλαγή διακυβέρνησης, είχε συστηματικά ενισχύσει το κοινωνικό προφίλ του και είχε φροντίσει να προστατεύσει τη ΝΔ, μέσω της πολιτικής του μεσαίου χώρου, από το αντιδεξιό σύνδρομο. Αν για τη ΝΔ οι εκλογές κερδήθηκαν στον μεσαίο χώρο, για το ΠαΣοΚ χάθηκαν στα λαϊκά στρώματα των πόλεων, σε ένα τμήμα των μεσαίων τάξεων και στις μορφωμένες – αλλά μη προνομιούχες – κατηγορίες των αστικών κέντρων. Στην ύπαιθρο το ΠαΣοΚ είχε ήδη πτηθεί από το 2000.

Ο κ. Γ. Μοσχονάς είναι επίκουρος καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου και επιστημονικός συνεργάτης της Κάπα Research.